

A MENYASSZONY, AKIT MENYEGZŐJE ELŐESTÉJÉN IVARTALANÍTOTTAK*

J E A N B A U D R I L L A R D

A baloldal olyan, mint a bicikliversenyző Raymond Poulidor: önzetlenül pedálozik a hatalom felé a tömegek ünneplése közepette, majd a győzelem pillanatában visszaesik a második helyre; aztán eltűnik a szemünk elől s meghúzza magát az ellenzékiesség homályos szegletében. Vagy nem – a baloldal legyen csak inkább Euridiké: mihelyst a hatalom megfordul, hogy megragadhassa, ő szűzen és vértanúként visszatér az alvilágba, amelyen a zsarnokok árnya osztozik. Egyelőre azonban vége a pedálozásnak és a mitológiának is. Ám a jobboldal zavara sem kevésbé érdekes szindróma, hiszen furcsa, hogy nem tudja kihasználni azt, amit győzelemnek kellene tekintenie. Pedig nem is az, mivel ami a baloldal győzelmének és felbomlásának megelőlegezett forgatókönyvében lejátszódik, az pontosan olyan halálos a jobboldalra, mint a baloldalra, mert ez nem más, mint minden stratégiai perspektíva vége. Mindez abból fakad, hogy az egész politikai osztályt leterítette a *politika visszafordulása a szimulációba*, amellyel jelenleg egyetlen politikai erő sem tud mit kezdeni. Mindenki manipulál, de senkiről sem mondható el, hogy uralja a szimulációs folyamatot.

A JOBB ÉS A BAL

Mindkét fél elkülönüléssel vádolja a másikat, látszólag azért, hogy akkor béküljenek össze, ha majd eljön a megfelelő pillanat, vagyis ha már lesz stratégiájuk. De ez csak amolyan szivárványos délibáb a tömegek szórakoztatására. Valójában a jobb- és a baloldal együttműködik a különbség és az elkülönülés megteremtésében, együtt dolgoznak a politikai szimulációs modell fenntartásában, és ez az összejátás uralkodik el mindkettejük stratégiáján. Már sehol sincs stratégia e szimulált széthúzó-felbomló rendszerben (amely egyébiránt világszinten is a „békés együttélés” rendszere) – egyfajta végzet ez, mindegyikünk közös sorsa, a *szociális elem* elkerülhetetlen létrejötte és a szociális elem erejével életre hívott lemondás. A munka taktikai megosztásának e rendszerben az egyik fél cserbenhagyó kilépése (ma a baloldal teszi ezt) egyenesen árulás, aljas húzás, elbaltázott lépés, mert a politikai beruházás visszaesését eredményezi, s ez a szociális elem abszorpció képességének gyöngüléséhez és energiavesztéséhez vezet, ami pedig mindenki számára kudarcot jelent.

* Az 1977-ben keletkezett, jelen fordítás alapjául szolgáló szöveg: Jean BAUDRILLARD: *La gauche divine*, Grasset, Paris, 1984, 27–42. A ma már kevésbé fontos, mert túlságosan a kor francia belpolitikai eseményeire reagáló részeket rövidítettük. (A Szerk.)

Világos, hogy a baloldal rosszul viselkedik. Beéri azzal, hogy apró semmiségeken forgácsolja szét a fantáziáját, míg igazi szerepe – amit úgysem fog megérezni – az volna, hogy a jobboldal megbízható, szilárd partnere legyen a tartós politikai egyensúly-játszmájában, a szociális elem elektromosságának jól vezető pólusaként (amely játszmában a szocializmus definíciója szerint együtt vannak a szovjetek és az áram bevezetése [Lenin: Szovjethatalom = proletárdiktatúra + elektrifikáció – a Ford.], miként a másik jól ismert meghatározásban az esernyő és a varrógép fekszik egymás mellett a műtőasztalon [André Breton szürrealizmusról szóló definíciójában – a Ford.]).

Ebben a történetben az a furcsa, hogy egyidejűleg lehetséges minden hipotézis, sőt mindaz, ami ma meghatározza a politikai célt (vagy ha úgy tetszik, a politika végét), az a következő: minden hipotézis egymásutánisága, mintegy súlytalansága, amelyek mindegyike megsemmisíti a másikat, minden modell egymásra vetítése és ciklikus interferenciája. *Antigravitáció* – ez a lelkesítő s eldönthetetlen hatás, amely véget vet minden stratégiának és minden politikai racionalitásnak. És ha a probléma fölvetődik, ahogyan némiképp világszerte előfordul, hogy miképp kell átpasszolni a hatalmat a baloldalnak, mintegy a „szocializmus” felé fordulás szándékával, akkor ez nem vagy már nem a jobboldal hagyományos hirtelenjében jött irányváltásaként jelentkezik, amely belefáradván a hatalom gyakorlásába, ideiglenesen kiadja azt a kezéből a baloldal javára, mégpedig abból a célból, hogy ez utóbbit „uralkodó osztályként” váltásnak és átmenetileg transzmissziós szíjnak használja. A baloldal – mint a jobboldal történelmi pótléka.

De ha elfogadjuk, hogy ma már az alapvető kérdés nem a tőke kérdése, hanem a szociális elemé, a szociális termelés felgyorsulása, amely generációjának egyedüli taktikája a *válságbeszéd* alkalmazása, akkor azt kell gondolnunk, hogy a baloldal, mivel *kritikai* gondolkodásból született és abból táplálkozik, úgy viszonyul a hatalomhoz, mint a válság leghihetőbb szócsöve, legkoherensebb képmása, igazán hű tükre. A hatalom már nem azért jár neki, hogy áthidaljon egy valóságos válságot (ez nem is létezik), hanem azért, hogy meggyőzően vezesse le a válságbeszédet, a tőke kritikus fázisát, amelynek nincs többé célja, mert már a szociális elemnek van célja.

Ha valamit föltétlenül meg kellene jegyeznünk Marxból, akkor az a következő volna: a tőke termeli a szociális elemet, ez lényegi termelése, ez „történelmi funkciója”. A szociális elem nagy fázisai – a társadalmi görcsök és forradalmak – egybeesnek a tőke fölszárnyaló szakaszaival. Amikor a tőke objektív határozmányai elhomályosulnak, a szociális elem nem tesz szert dialektikus lépéselőnyre, hanem összeomlik. Ma ennek vagyunk tanúi: a baloldal ugyanazzal a halállal hal meg, mint a hatalom. De elmondhatjuk: a hatalmat nélkülöző időszak végén a jobboldal mindig azt kockáztatja, hogy – a tömegek részvétele szempontjából – stagnálás következik be, a társadalmi elem kusza, zavaros állapota áll elő. Az egyetlen megoldás ekkor az, hogy a haldokló társadalmi elem testébe a politikai szimuláció jókora dózist kell injektálni. Ez a baloldal által adagolt házi készítésű vakcina forradalma.

A baloldali szocializmus trónra lépésének paradoxona, hogy mindig túl későn érkezik, amikor a szocializáció folyamata – a kapitalista szocializáció heves és felszárnyaló fázisa után – már hanyatlófélben van, amikor a szociális elem már gyászmunkába kezd. **A baloldal ezért valójában sohasem jut a „hatalom” birtokába.** A szociális elem lassú széthullása, elszivárgása, zavarodottsága és zárata – ezt nevezzük szocializmusnak. Ehhez hasonlóan a szakszervezetek is csak akkor hódítják el a maguk számára a diadalmas irányítást, amikor a munkafolyamat általánosodva elveszíti történelmi fertőző képességét és tulajdon ábrázolásának forгатókönyvében sorvad el.

De tegyük fel a kérdést: a szocializmus egyáltalán képes-e arra, hogy elvégezze a gyász munkáját? Semmi esetre sem: csak megsokszorozni tudja a szociális elem jeleit és szimulálni képes azt. Amely esetben, ahogyan minden más elrontott gyászmunka esetén is, azzal kell számolnunk, hogy a melankólia vesz rajtunk erőt.

A SZOCIÁLIS ELEM NULLFOKA

Az aktuális, hirtelen fordulatban az a legérdekesebb, ahogyan a forgatókönyvet a valóságra vetítik. Amolyan korai magömlés ez, egyfajta kasztráció képét mutatja és szakadást jelent az esemény lüktetésében. 1968 májusa roppant eseménydús volt, mivel nem tervezték és modellül sem szolgált az eljövendő felfordulásokhoz. Vizsgált területünkön azonban éppen ellenkezőleg történik minden: hirtelen fordulat, meglepetések, szakadások, irányváltások amolyan igazi Pulcinella-forgatókönyv ez, profi vén politikusok tudatos rendezése, egy koraérett, hamis esemény színrevitele, amely a pszeudo-eseményből mindjárt elveszi azt, ami esetleg még benne volt: a választásokat, meg egy kevéske politikai feszültséget. Ilyen a kiszámított programozás rendszerének hatása: a lebeszélés rendszere ez, amelyben a valóságnak soha nincs alkalma létrejönni.

Ami elkedvetlenít mindannyiunkat, anélkül, hogy bármit tudnánk tenni ellene, az nem egyéb, mint az esemény valóság-rangjának megsemmisülése. A valóság már soha nem születik meg, mivel az e téren hathatós erőviszonyok már eleve halva születtek, csupán a „csendes többség” fantomja köröz e sivatag fölött, ám ezúttal inkább közönnyel, mintsem az eddigi étellel teli, mozgalmas epizódként, mert a függöny immár legördült.

Leginkább a Francia Kommunista Párté (FKP) a felelőség ebben az ügyben (jóllehet a szimuláció pusztítása magasan túlszárnyalja őt is), mert pontosan ez szekularizálta legjobban a közönyt, a politikai ízlést mindenki birtokává téve,

Fábián István illusztrációja
(2019)

mégpedig egy fegyelmező igazgatás, egy közgazdasági vízió, egészen pontosan a szociális elem tiszta átlátszóságának érdekében. A kommunista pártnak minden esélye megvan arra (mivel ez az egyetlen „homogén” szociális apparátus), hogy dühében a szociális elemet – mint a politikai energia nullfokának absztrakcióját – tiszta és egyszerű igazgatásként mutassa be. Ám pontosan ez a homogenitás nem lehet egyéb, mint pusztá eszközhatás, és éppen a szociális elem, mivel nullfokra redukálják, szakadhat be hirtelen az ülepük alatt.

A BÜROKRÁCIA EXTÁZISA

Egy „kormánypaktum” abszurditása – mintha a hatalom nem lenne egyéb, mint eszköz egy program alkalmazására! Ebben annyi megvetés van a hatalom iránt, hogy a politika bosszút is áll érte bizonyos módon. A politikai szuverenitás alkalmatlansága olyan mértékben fokozódik, amilyen mértékben növekszik a hatalom e nyomorult fogalmának használati értéke.

Az államot „az uralkodó osztály” végrehajtó *fogaskerékrendszereként* való felfogásával a kommunisták megfosztották magukat a birtokbavételéhez szükséges energiától. Amit szerintük mindenáron korlátozni kell, az a következő: a hatalmat nem tekinthetjük formának, amelynek tartalmai előre nem láthatók, amelyben a tétek megfordulhatnak és a politika logikája maga után vonhatja az embert és osztályt a saját alapjait felzabáló és a tulajdon céljait fölemésztő hatalomba. Erre egyetlen megoldás van: a programozás. A politikát jó előre semlegesíteni kell a gazdasági és társadalmi racionalitás erejével – mondják. A forma már nem engedelmessé válhat csak előzetes tartalmaknak, ahogyan a valóságos esemény sem lehet többé egy kiszámított forgatókönyv visszhangja. Ugyanaz a lebeszélés, ugyanaz a fogamzásgátlás, ugyanaz a csalódás.

Ez az, amit a tömegek, amelyekben a gyógyíthatatlan politikai hallucináció képessége munkálkodik, reméltek a „baloldal diadalától”: a váratlan holnapok. El kellett hát ettől venni a kedvüket, amíg még nem késő, programszerű logikával béklyózva meg őket. *Minden program lebeszélő, mivel a jövő ellen fegyverkezik.* Ráadásul felkínálja a lehetőséget, hogy alkossanak meg vagy hatálytalanítsanak helyzeteket, mielőtt azok megvalósultak volna. Mindezt a végtelenségig lehet újból és újból aktualizálni, az igazi aktualizálódás veszélye nélkül, iszonyatos mennyiségű energiát fecsérelve el eközben. Ez minden társadalom preventív jogalkotásának hatványozott modellje. A programmal való zsarolás minden egyéb elnyomás helyére lépett. A meggyőzés és az erőltetett szocializáció kemény technológiái, valamint a tiszta lebeszélés lágy technológiái között e program a modern, szocialista bürokráciák korcs formáját képviseli.

Mekkora lehetett a pánik a FKP Központi Bizottságában a választás napján, a diadalittas győzelmet várva! Ám úgy véljük, a pártelnökség már készen állt a lebeszélés műveletére. Ebben benne van az FKP egész története: a tömegek mozgósításának energiájával hajtják végre a mozgósítás leállítását, ebből pedig zéró összegű játéktér áll elő. Ez a társadalmi elem nagy játszámja, a tömegek feltöltése, majd e feltöltés lemerítése, a ciklus felgyorsítása, majd lelassítása, lendület és tehetetlenség – mégpedig egyszerre! Ez volt Kínában a kulturális forradalom íve is, a lebeszélés erős mozzanatával. Franciaországban pedig: 1945 – lefegyverzés, 1948 – tudni kell beszüntetni egy sztrájkot, 1968 – általános sztrájk és választások, de ezúttal szakítás a baloldali egységgel. Soha nem becsülhetjük eléggé az FKP történelmi szerepét a lebeszélés eszközeként, mint az energiák haszontalan és ciklikus fölégetésének közepét. Amelyből végül mi marad? Pontosán a szociális elem mint fölhalmozott hulladék, egyre növekvő szemétdomb, ugyanaz, ami minden elhibázott forradalom után marad, valami nagy rakás mozdíthatatlan törmelék, amely elborít mindent, a szocializmusban tökéletesen megvalósított absztrakció szerint. **A híres-neves szociális vívmányok, amelyek egy évszázada a baloldal ideológiáját képezik, csupán a fokozódó semlegesítés fázisai.**

A legjobb vicc, amikor az FKP és főtitkára, Georges Marchais történelmi madárijesztőnek nézik magukat és hamis hangon így szólnak: „De igen, igen, igen, mi akarjuk a hatalmat!” Ők, akik húsz évet töltöttek el azzal, hogy ártatlan

arccal tiltakozzanak: „Nem, nem, mi nem akarjuk a hatalmat!”, hogy ezzel fogadtassák el magukat a politikai koncertben. Nos, az irónia működési logikája szerint éppen azzal lettek gyanúsak, hogy szavaik szerint nem akarják a hatalmat. De mert mindenkinek szüksége van az FKP-ra, voltaképpen mindenki megtapsolja ezt a szerepet – azt, amelyet az FKP saját kiherélése nyomán vállalt föl: nagyszájú lett, arrogáns, bűvészkedő, szemfényvesztő, bohóc, sovinszta, önhatalmúlag intézkedő. Ilyen módon jelenítve meg forradalma látható arcát, amely a végtelenségig követi a tőke pályáivét.

De a többi párt és mi magunk szintén, akár önkéntelenül is, mértéktelenül fölnagyítjuk e párt szerepét, mert zavarban lennénk, ha el kellene képzelnünk az eltűnését. Mert mégiscsak ez a párt egy elmúlt politikai korszak utolsó nagy hordaléka! Eje a zsarolásban és a nosztalgiában gyökerezik. Mostani diadala abban áll, hogy a helyzetet blokkolja egy archaikus problematikán keresztül (államosítás, a dolgozó osztályok élet-színvonala), amelyben, legjobb pillanataiban legalábbis, már ő maga sem hisz. A kommunista pártnak egyedüli értelme csak a proletariátus diktatúrájának perspektívájában volt. Ma viszont szembentalálja magát a tömegek tehetetlenségével és tehetetlenségi erejével (amely valószínűleg új erőszakot rejt magában). De a szociális elem felbomlásával – ezzel a minden irányban terjedő és érthetetlen széteséssel szemben, amely a szociális elemben és a politikában egyaránt mutatkozik – az FKP éppen olyan tehetetlen, mint bárki más.

Pedig igyekeznünk kell mindezt megérteni. Nem könnyű megőrizni egy kemény apparátust és ideológiát olyan társadalomban, amely forradalmi lendülettel halad a lágy technológiák felé (ideértve a hatalmi technológiákat is). Monopólium, központosítás, programozás, bürokrácia, nukleáris védelem – az FKP maradt a lágy, higgadt, öngazgató, környezetvédelmi, érintkező [*contactuel*], de nem szerződő [*contractuel*] társadalmiság utolsó ellenfele. A pszichiáterekeket alkalmazó (lásd libidó és skizofrénia), pornókedvelő társadalommal szemben a kommunista párt még fegyelmező elmeegógyintézeteket alkalmaz, elzárással és pártapparátussal, egy teljes egészében panoptikus térben – rendeltetése szerint sztálini tehát, ám a sztálinizmus politikai erőszakossága nélkül. Középerősen sztálini, mindenféle olyan tarka-barka díszben pompázva, amelyek modern, transzvesztita-jelmezt kölcsönöznek neki.

LÁGY TECHNOLÓGIÁK KORA

A cseppfolyós és taktilis, taktikus és kábítószer-élvező társadalom, amely felé tartunk, a lágy technológiák kora, de ez legalább olyan kegyetlen lesz, mint a kemény technológiáké volt. Az ember végül még azon kapja magát, hogy a szimuláció nyugtalanító idegenszerűsége okán sajnálja a letűnt proletárdiktatúrát, amelynek fogalma tiszta és eleven akkor is, ha ezt a diktatúrát a proletariátusra magára alkalmazták. De még ez utóbbi is lényegtelen a fogalom utópisztikus átlátszósága miatt, hiszen még birtokviszonyának kétértelműsége ellenére is erős fogalom. Ma már nincs proletariátus, amely önmagán gyakorolna erőszakos diktatúrát egy közbeiktatott zsarnok révén – ez inkább a totális állam politikai működésének tétje, a népirtás tétje, amelynek szélsőséges formái a táborok és egy zsarnok örült álma, hogy *likvidálja a saját népét* (Hitler 1945-ben ugyanis halálra ítélte a német népet). Nincs már egyéb, csupán cseppfolyós és csendes tömegek, szondázások változó egyenletei, tárgyak állandó tesztjei, amelyek, akár valami sav, rögtön föl is oldják e tárgyakat. Tesztelni, szondázni, érintkezni, ösztönözni, informálni – mikroba-taktika ez, a fertőző képesség taktikája, amelynek alkalmazása során a szociális elem elhal a roppantul mérsékelt, alig észlelhető lebeszélés hatására és még ideje sincs kikristályosodni. Hajdan az erőszak kristályosította ki a szociális elemet, nagy erővel antago-

Jean Baudrillard könyvei magyarul

A tárgyak rendszere [1968] (ford. Albert Sándor) Gondolat, 1987.

Amerika [1986] (ford. Tótfalusi Ágnes) Magvető, 1996.

A rossz transzparenciája. Esszé a szélsőséges jelenségekről [1990] (ford. Klimó Ágnes) Balassi–BAE Tartóshullám–Intermedia, 1997.

Az utolsó előtti pillanat – A közönyös paroxista. Beszélgetések Philippe Petit-vel [1998] (ford. Tótfalusi Ágnes) Magvető, 2000.

A művészet összeesküvése – Esztétikai illúzió és dezillúzió [2005] (ford. Pálfi Judit) Műcsarnok, 2009.

Fábian István illusztrációja
(2019)

nisztikus szociális energiát hozva létre belőle. Ez a démiurgosz még a sztálinizmusé volt. Ma egy puha démiurgosz vezérel bennünket.

Továbbra is fennáll persze a lehetséges ellenállás kérdése ezzel a mindent elárasztó letapogatással szemben. Az FKP a lágy technológiákkal sohasem állít szembe semmi mást, csak a „tömeg” szociális apparátusának mesterséges fenn tartását és a „mozgósítás” archeologikus ideológiáját, bár már minden sokkal inkább mozgásban van, mintsem gondolnánk. Sőt: ellenőrizhetetlen mozgékony sággal cirkulál, magát az FKP-t is beleértve, amely, mint mindenki más is, akarata ellenére bevonódott e taktikai mozgásba, de ezúttal stratégia, azaz igazi szociális vagy történelmi referencia nélkül. S bár régóta újrafeltöltött állapotban van, elkeseredetten ennek ellenkezőjét színleli: szilárd infrastruktúrákat, redukálhatatlan célszerűségeket. Maga ez az archaikus ellenállás még a türelem társadalmának funkcionális madáríjesztőül szolgál, valamint ideológiai szentélyként szerepel a tömegek megőrzése céljából.

Az FKP-nek vannak elképzelései a tömegekről, a közgazdaságtanról, a politikáról, valamint a forradalomról – ezek pontosan olyan elmaradottak, mint amilyen elmaradott volt a kultúrára vonatkozó elképzelése, amely kultúrát mindig polgári, dekoratív realizmusként és baloldali, szcientista objektivizmusként fogott fel. A párt a figuratív szociális elem híve, ami politikailag következképpen a festészet figuratív realizmusával egyenértékű. A 18. század óta minden forradalom – formáját, terét és színét tekintve – politikailag elvetélt kísérlet

volt, különösen a politikában, amely elhivatottságához híven mindig az igazság, a valóság és a racionalitás „történelmi” alapelve mellett tört lándzsát. Az új spirál, amely a hiperrealizmushoz, az ábrázolás megsokszorozott lerombolásának játszmájához, a valóság hiperszimulációjához vezet, egészen a mai napig nem találta meg párját a politika világában. Derengett-e valaha a politikus hölgyek és urak fejében csupán egyetlen gondolat is arról, hogy minden energiájukból és diskurzusukból lehet-e valaha is olyasmit előállítani, mint a hiperrealista szolgáltatások, vagyis egy föllelhetetlen valóság hiper-reprezentatív termékei?

HIPERPOLITIKA

Egy asztal mindig az, ami, és már semmi értelme olyannak ábrázolnunk, „mint amilyen”. Valamely termék mindig az, ami (jóllehet Marx kimutatta, hogy nem is több annál); de már semmi értelme a használati értékéről beszélnünk, meg valószínűleg a csereértékéről sem, amely még a termék reprezentatív terétől függött. A hatalom is mindig az, ami; de már semmi értelme arról beszélnünk, amit ábrázol, képvisel [*représenter*], ahogyan annak sincs értelme, hogy „valós-nak” képzeljük el. A „valós” ugyanis mindig az, ami van; de már semmi értelme olyannak elgondolnunk, amilyen. Maga az FKP, mint a „valós”, mint a szociális elem, mindig az, ami; de valószínűleg már nem több ennél: vagyis kimerül a saját, önmagához való hasonlóságában. Hiper lett.

Alapjában véve ugyanaz a munka (amely még csak nem is gyászmunka, mert ennek legalább melankolikus referenciája van és a transzferhez hasonlóan feloldáshoz vezet; a gyászmunkában a halál még *valóságos lelki* esemény és a történet részét képezi), ugyanaz a dekonstrukciós, absztrakciós és hiperrealizációs munka, amely a vizuális ábrázolás és a szenzorális észlelés terében lejátszódott, valószínűleg szintén megtörtént a politikai, gazdasági és szociális szférában. A szociális elem még mindig nagyobb ötletgazdagsága már régóta nem egy holt vagy hiperreális társadalmiság ötletgazdagsága, amint a munka még mindig nagyobb ötletgazdagsága már nem a holt munkának, a munka haldoklási folyamatának makacs jele, akárcsak a hiperrealizált szexuális modell ötletgazdagsága a felszabadultság mindenütt jelenvaló jeleiben, az élvezet szükségszerű forgatókönyvében, a vágy céltalan célszerűségében.

A politikai realizmus szempontjából – baloldaltól a jobboldalig – már nagyon messze járunk itt. De talán e politikai elvakultság csak azt érinti, amit „politikai osztálynak” kell neveznünk, és egyedül csak ez hisz a politikában meg a politikai elképzelésben, ahogyan a reklámnak is egyedül csak a reklámozók hisznek. A szociális elem gondolatát, a politika gondolatát valószínűleg mindig csak egy töredékes kisebbség vállalta. Ahelyett, hogy a szociális elemet egyfajta eredendő sorsnak fogták volna fel, adott, mindent átfogó állapotnak, amely magában foglal minden egyebet, amint ezt az idővel és a térrel tették (ám a teret és időt azóta már relativizálták, míg a szociális elemmel ezt sosem tették meg, ellenkezőleg: ez utóbbi természetes evidenciaként szilárdult meg), minden szociális elem lett, valósággal lubickolunk benne, akár a magzatvízben, a szocializmus pedig még meg is koronázta mindezt, jövőbeni eszmeiségnek állítva be. Ettől aztán **mindenki szociologizál, nyakra-főre vizslatják a legcsekélyebb bonyodalmakat, a legapróbb viszontagságokat, a legsemmitmondóbb anomáliákat**, a szociális elem árnyalatait, anélkül, hogy kétségbe vonnák axiómáját.

Mindezek helyett a következő kérdéseket kellene föltennünk: ki és mi hozta létre a szociális elemet, ki uralja ezt a diskurzust, ki és mi fejlesztette ki ezt a kódot, mi termékenyítette meg ezt az egyetemes szimulációt? Vajon nem egy bizonyos kulturális, technicista, racionalizáló, humanista intelligencia, amely megtalálta annak eszközét, miképp kell elgondolni az egész maradékot és keretbe foglalni egy egyetemes fogalomban (netán az egyetlenben), mely apránként széleskörű referenciaként ismert magára: a csendes tömegekére, amelyből a szociális elem kiapadhatatlan energiája sugárzik? De vajon gondolkodtak-e azon, hogy az esetek túlnyomó többségében sem e híres-neves tömegek, sem az egyének nem társadalmi lényekként élnek, vagyis nem élnek abban a perspek-

Lebomlás – Autóroncs a berlini fal mellett, a Zimmerstrassén, 1990
(Urbán Tamás felvétele, Fortepan)

tivikus, racionális, panoptikus térben, amelyben a társadalmi elem és diskurzusa tükröződik?

Léteznek társadalmak szociális elem nélkül, amint vannak írásbeliség nélküli társadalmak is. Ez csak azért tűnik abszurdnak, mivel maguk a kifejezések is abszurdak, mert ha ezek már nem társadalmak, akkor kicsodák? Csoportok, etnikumok, kategóriák: visszaesünk ugyanabba a terminológiába, a hipotézis és a diskurzus közötti torzulás jóvátehetetlen. Más „társadalmakra” utaló referencia nélkül hogyan jelölnék meg itt és most azt, ami a „tömegekben” (amelyekről fölteszük, hogy átfogó módon megtestesítik a társadalmi elem általánosságát) lakozik? Hogyan jelöljük meg ezt a „nonszenszt”, ezt a megnevezhetetlen maradékot? Nincs szó anarchiáról, radikális aszocialitásról, társadalomellenességről, hanem inkább bizonyos mélységes közönytől, a kódként fölfogott társadalmi *viszony és meghatározottság*, valamint az *a priori*nak tekintett hegemon rendszer iránt. Nincs szó itt a társadalmi elem hiányairól, réseiről, fogyatékoságairól, sem azokról az emberekről, akik egyediségüknél fogva állnak ellen (bolondok, drogosok, homoszexuálisok) – ők voltaképpen a társadalmi elem irányító kategóriái, és egy szép napon majd arra ébrednek, hogy minden értelemben bizonyos társadalmiságban jelölték ki a szerepüket.

Másról van szó, ami egyáltalán nem maradék, nem fölösleg, de nem is kivétel; hanem valamiről, ami hatalmasabb a társadalmi elemnél, ami nem sérti meg azt, ám egészen egyszerűen nem ismeri a törvényét, sem annak alapelveit. Valamiről, ami ábrázolhatatlan, mert a szociális elem és a politika az ábrázolás és a törvény rendjéből való. Mit tudunk mi erről a masszív, ám távolról sem passzív közönytől, a manipuláció szívében fészkelő tehetetlenségi nyomatékról, mit tudunk mi erről a zónáról, ahol a társadalmi elem, amely az értelem, talán sohasem létezett? ■

(Fordította: Romhányi Török Gábor)